

BLESTEME ÎN CĂRȚILE ROMÂNEȘTI VECHI*

Însemnările marginale, existente în tipăriturile românești vechi, conțin numeroase *blesteme de proprietate*¹, scrise din dorința posesorilor de a-și proteja aceste bunuri de preț împotriva dispariției lor pe diverse căi.

Introducerea blestemului de proprietate în cuprinsul însemnărilor arată că furtul cărților era, probabil, o practică relativ frecventă în trecut². Acest fapt era determinat de numărul mic de exemplare, vechile tipărituri devenind adevărate rarități, de prețul ridicat al acestora și, nu în ultimul rând, de nevoile culturale și cultice ale persoanelor sau ale comunităților religioase care le întrebuințau.

Mărturie a acestei stări de lucruri stă o însemnare aflată pe un exemplar din cartea *Înfruntarea jidovilor*, tipărită la Iași, în 1803, unde citim următoarele:

„Eu, dascălul neunit de la Alămor, viindu-m această carte în vederea ochilor și cetind într-însa, m-am îndulcit de laptele care îl are într-însa și aș vrea ca să o cumpăr, și n-am de unde, dar mă rog de dumnealui Banciu Călcu să-m aducă una și eu o voi plăti, cumu-i va fi prețul. Pavel Birbic, dascălul neunit la Alămor”³.

Blestemele de proprietate se întâlnesc pe multe dintre cărțile vechi românești, începând de la cele tipărite în secolul al XVI-lea și până la cele din secolul al XIX-lea. Indiferent de categoriile de proprietari, aceștia simțeau nevoia imperioasă de a-și conserva cărțile manuscrise și tipărite aflate în posesia lor, cu atât mai mult dacă erau moșteniri cu valoare afectivă sau spirituală, ori procurarea unui manuscris de o rară frumusețe sau a unei tipărituri deosebite era rezultatul unui efort considerabil (Bacâru 1968, p. 280–282).

Faptul că în fondul cercetat au fost identificate și blesteme de proprietate în limba slavonă⁴ ne îndreptățește să credem că această practică era veche, ea fiind folosită și în cazul manuscriselor, de unde a trecut la tipărituri.

* Studiul este finanțat din grantul Consiliului Național al Cercetării Științifice, CNCS-UEFISCDI, cod proiect: PN-II-ID-PCE-2011-3-0314./This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS-UEFISCDI, project number PN-II-ID-PCE-2011-3-0314.

¹ Cercetarea de față s-a efectuat pe corpul de însemnări din fondul CRV al Bibliotecii Academiei Române din Cluj-Napoca. A se vedea întregul corpus de însemnări din acest fond în Urs 2011.

² Vezi o împărțire pe categorii a hoților de cărți la Turc 1994b. Pentru diversele căi de dispariție a cărților, vezi și Dudaș 1987, p. 88–89, 101–114.

³ Exemplarul se află la cota CRV 450.

⁴ Redăm aici, pentru exemplificare, două însemnări de acest fel: „Izvolenie otca i sŭ pospěšeniem s/y/na i sŭvrŭšeniem s/vja/t/o/go duha. [...] rabu [...] vl/a/d/i/ky moego k H/ri/s/tu/ na imě nekitaï sŭžetenica moja Sofronia k upihom się kniga na imę Minei [...] i dadohom na nei 5 tal/eri/ ispolnovihom i dadosęm vŭ c/e/rkov i de ese hram arhanghela Mihaila vŭ sela na imę Hilipe(t) i za naš/i/ duše i za rodestelĭ naš/i/ i čadom naš a hto razrušĭ(t) sŭi zapis a vŭzmŭ(t) sŭi knighi vŭ c/e/rkov, da bude(t) proclĕ(t) i treclĕ(t) ot trista 18 otec iže vŭ Nekei. V lĕt 7123, m/e/sca ghen/ari/, 9” (*Sbornic*

Obiceiul de a consemna blesteme de proprietate pe manuscrise și tipărituri se încadrează într-o mai veche tradiție românească prin care proprietarii de moșii întocmeau, pe lângă actele oficiale doveditoare, cărți de blestem pentru a-și proteja bunurile de înstrăinare. Cartea de blestem era introdusă și în cazul testamentelor, al daniilor de orice fel, al moștenirilor, al hotărârilor domnești sau eclesiastice⁵ etc. De la acestea blestemul de proprietate a trecut și în cărțile manuscrise și tipărite. De altfel, practica blestemului a existat, la toate popoarele, în diverse forme (Rișcuța 1997; Mazilu 2001, p. 25–142).

Cu timpul, blestemele de proprietate din cărți vor dispărea din însemnările de proprietate, care își vor prelungi existența, ajungând până la noi, dar într-o formă mult mai scurtă, consacrată în expresia *Ex libris*.

În cazul cărților liturgice, pentru prețul mare cu care se vindeau, acestea erau cumpărate, de obicei, fie de o întreagă comunitate care se asocia adunând sumele de bani necesare pentru achiziționare, fie de către o singură persoană care deținea un anumit statut social, situația financiară permițându-i acest lucru. Astfel, efortul financiar comun sau individual, depus pentru procurarea cărților, justifică prezența blestemelor de proprietate.

După cumpărare, proprietarii cărților le donau, spre folosire, bisericii din comunitatea lor, considerând aceasta o acțiune menită să le înveșnicească numele și binefacerea, de unde și dorința de a asigura cărților, prin intermediul blestemului de proprietate, o protecție. În acest fel, tipăriturile deveneau un bun comun, asupra cărora aveau putere numai proprietarii de drept, adică cei care le-au cumpărat.

Numeroase blesteme de proprietate reflectă acțiunile culturale comune care s-au inițiat pentru procurarea lor. Pentru o mai bună înțelegere a contextului în care apar blestemele de proprietate, vom reda în continuare, în întregime, însemnările care se referă la această modalitate de achiziționare, fiecare formulare fiind, în același timp, valoroasă ca document de limbă:

„Această carte iaste a satului Cârneștilor, ce să cheamă Cazanie, cumpărată <de> tot satu, pe sama bisericii lor, cu șasă, 6, florinți și 1 mărieș. Cine ar îndrăzni a o înstreina sau fura să fie afurisit de 318 părinți sfinți de la săborul Nicheii” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 45);

slavonesc, Brașov, 1581, cota CRV 38); „Iz voleni/e/mŭ otca i pospěšeni/e/mŭ s/y/na i soveršeniemŭ s/vja/tago duha siju knigu Ev/an/g/he/lie kupilŭ blagorodnii rabŭ B/o/Zii Petrašŭ Dumka so podružiemŭ svoimŭ blagorodnoju so Gafiju i so sinomŭ svoimŭ Todoraškomŭ i so onukomŭ svoimŭ Stefanucomŭ i so drughimŭ sinomŭ svoimŭ Grigoriemŭ i so dušereju svoeju Iļeņoju i Marijucu i so bratomŭ svoimŭ Dumka Olecseemŭ i so podružiemŭ ego Ivonoju iza otpuštenie grehovŭ prestavilšagoš Gavriļe Marijucu, otca moego i matki. Siju knigu Ev/an/g/he/lie ucitelnoe otdaju siju knigu u cerkovŭ do hramu Roždestŭva Presvetiĕ B/ogorodi/ca D/e/vi M/a/riĕ. Abi siju knigu ne moglŭ něhto ot toi cerkvi prodati aně založiti ně popŭ aně đekŭ, aně inŭšii ĉelovĕkŭ, a hto bi mavŭ siju knigu otdaliti nehaj ot mene bude, mnogo grešunago proclĕtŭ i ot s/vja/ti(h) otcŭ 300 i 18 iže vo Nikei, nehaj budetŭ proclĕtŭ i triclĕtŭ, anathema ot selĕ Šievŭ, roku Božoho 1676, dnĕ 27” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 405).

⁵ Despre întrebuintarea blestemelor la români a se vedea Mazilu 2001, p. 157–318.

„Această sfântă Poucenie carte, o <a>u cu<m>părat Bologai, satul, cu 18 florinți și au dat pă ea bani, cini cum s-au îndurat, și o au plătit ca să le fie pomană lor și la tot neamul lor, și s-au dat la besăreca lor, în Bologa, ca să propoveduiască de pă ie cine a pute și să grijască bine de ie popa carele a fi la besereca lor, în Bologa. Și cine s-are afla să o fure s-au să o vâ<n>ză de la besereca lor, din Bologa, să fie afurisit de cei tri sute și 18 de sfinți părinți de la Nichie și să fie proclat și anathima și să i să verse mațele lui ca a lui Ariie. Și cine o are cu<m>păra, încă să fie supt acela blăstăm, nesocotindu-i rândul bine. Și de s-are tă<m>pla să peie de la besereca lor din Bologa și înt-a cui mână are căde, să o caute la tipic și să-i întrepteze rându bine, cum s-au zmi<n>tit de la besereca din Bologa, ca să nu cază și el supt blăstămul afurisaniii. Și când s-au cu<m>părat am fost eu, popa Simion din Bologa, și o am târguitu eu, popa Simion, fiind popă la sat, și și la besereca lor în Bologa, și cu fi curator, cu Coroiu Nicoară, și cu birăul satului, a Bologii. Scris-am eu, popa Simion din Bologa, în luna lui maiu, 29 zile, anii Domnului 1769” (*Cazanii*, București, 1768, cota CRV 697);

„[...] sfântă Leturghie este cumpărat<ă> de tot satul Dăiești, cu bani gata tl. 3 pl. și cine să va ispiti să o fure să fie anaftima și să aibă cutremurul [...] și celor trei sute [...] sfin<ți>” (*Liturghie*, Râmnic, 1767, cota CRV 1089);

„Această sfântă carte iaste cumpărată cu opt florinți de la Căzler și o <a>m cumpăratu noi, prașoreanii, și cine s-ar ispiti a o înstreina să fie afurisitu de cuvintele care-s scrise în ea” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 288);

„Pus-am zăpisul meu pre această sf<â>ntă carte, cum că au luat-o satu sfintii bisereci [...] bani buni, șasprezăce vonași, și cine s-ar ispiti a o fura să fie afurisit dă 3 sute și 18 părinți sf<i>nți și anaftema. Luată în anii 1768, în luna lui avgust, în 28 de zile” (*Cazanie*, București, 1768, cota CRV 896);

„Această sfântă carte o u cumpărat anume satu Muieoni pă sama bes<e>ricii și o dat Cob<â>rzan Constandin 3 mărieș, și Ciota Ion 3 mărieș, Știrbe Ion 1 mărieși, Șmercea Veseli 1 mărieș, Ghețăș Dumitr<u> 1 mărieș, Handra Ion 1 mărieș, Enă Petre 1 măriaș, popa Gavrilă 1 mărieș, popa Ștefan 1 mărieș, Bolfi Ion 1 mărieș, Lola A<n>dreiu 1 mărieș, Blagososu Timu 1 mărieș, Cușu Ghe<o>rghe 1 mărieș, Negru Ion 1 mărieș. Iară ce preot să va afla să slujască din ie să fie detoriu a pomini <pe> cine o da<t> bani pe ea. Și cine s-are află să o mute sa<u> să o fure sau să mai ia alții bani pe ea să fie afurisit de tri sute și optus<pre>zăce sfinți părinți și să i se verse mațele ca a lui Arie, hulitoriu dumneze<i>rii. Scris-am <eu>, Ion de la [...], <în> anu 1777” (*Octoih*, Blaj, 1770, cota CRV 481);

„<Aceas>tă carte, anume <Propoved>anie, iaste [...] cumpărată cu banii poporului, cu 7 horgoși, și cine s-ar ispiti a o muta, adecă a o fura, de la numita biserică a Vinții, acela să fie supt pedeapsa afurisaniii a sfinților părinți 318, cari s-au adunat la al 7<-lea> sobor în Nichiia. Amin. Popa Petru Luca, paroh. Șasa și Vința. Aprilie, 17 zile, ani 1714” (Samuil Micu, *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784, cota CRV 996).

Dania comună se făcea cu un scop precis, acela de pomenire veșnică a donatorilor, a părinților și a strămoșilor lor, dar și a urmașilor, iar blestemul de proprietate trebuia să consfințească acest fapt. Slujitorii altarelor care primeau respectivele cărți aveau, așadar, datoria de a se ruga pentru ei și pentru iertarea păcatelor lor. De

asemenea, se dorea ca darul lor oferit bisericii să aibă rolul de absolvire sau de răscumpărare a vinei față de divinitate. Iată câteva însemnări de acest tip:

„Această carte de la Racoți, anume Testament, o au cumpărat anume popa Tanul și popa Grigorie din Budești, o au cumpărat în Deal, <cu> optu florint<i>. Popa Tanul au dat 3 florinți și 75 de bani și popa Grigorie au dat 3 florinți și 75 de bani. De aci, noi o am pus în svânta beserecă, în hramul lui Ierarha Niculae, în Budești, să ne fie pomeană și noao și părinților și a tot rodului nostru. Cine o va lua din beserecă să o piarză să fie blăstămat de 318 de oteți svinți din Văniceiu” (*Noul Testament*, Bălgrad, 1648, cota CRV 195);

„Aii Dom<nului> 1710, mes<eța> ghen<uarie>, 26 de zile. Cine au luat această carte, anume Mineiu și Oftaiu, omenii care au cumpărat, acești omeni, anume Stanciu Ion și cu Iașe Ștefan și popa Lupe din Tibru și o au dat de pomană aceștii besereci din Tibru, până va fi o hârtie de dânsa, să fie tot la această stvântă beserecă ca să aibă și ei pomenire la stvântul jărtvălnic. Și cine are lua-o de la această stvântă beserică să o ducă aere au să o fure au să o <vân>ză au să o străineză, acela să fie afurisit și blăstămat de Dumnezeu și de trei sute și 18 oteți și să să sodomească cum s-au sodomit Sodomul și Gomora și pietrile și lemnele să putrezască, iar trupul acieluia să nu poată putrez<i>. Noi sintem mărturie aceștii cărți și ne-am scris și nume<le>, întâie eu, protopop Pătru Dăianul, popa Ion din Gal<da> de Sus, pop<a> Pătru Ighii, ieromonah Gherasim, popa Lupea din Tibru, popa Ion din Tibru, din zilele curuților, și au fost <și> fic<i>orii lui Rusan Medrea din Tibru” (*Antologhion*, Râmnic, 1705, cota CRV 184);

„Acest Ohtoih s-au cumpărat de preoți<i> din R<omo>s, popa Costandin <și> popa Avram, de la Ivan al popii pre prunele din polgradie și să fie de pomeană sfintii biserici, în veac nime să nu<l> poată strămuta, <fiind sub> ble<s>temul sfinților părinți” (*Octoih*, Târgoviște, 1712, cota CRV 1321);

„Scris-am <în> acest sfânt Mineiu să să ști<e> c<ă> l-au> <c>u<m>părat Pătruț Toder și cu soțu dumis<ale>, cu Floare, de pomenă, să să pomene<a>scă și au dat l<a> esereca Cisteiului rumânesc de pomenă, cum nime din ne<a>m să nu o păță [!] lua, nici preoții, fără popii care vor fi a beserecii, care fărdelege procler să va afla să o înstreineze de la besereca Cisteiului [...]” (*Antologhion*, Râmnic, 1737, cota CRV 6);

„Aceasta sf<â>ntă carte, Liturghie, o au cumpărat [...] Ioan cu Cobârzan, precum cu banii dumealor, cu 10 mărieși, să le fie pomană la toți, până <la> ale septele sămenție, la tot neamul lor. Iară cine să afla fără frica lui D<u>mnezău să o schimbe sau să o fure den besereca Nierăului să fie afurisit de 318 părinți sfinți, cei de la Nechie. Și o am cumpărat de la popa Niculae de la Zimsânraiu. Anii 1789, noiembrie, 21 de zile. Scris-am eu, popa Ioan, paroh, Ioan Popovici, paroh [...], împreună și morăoanilor fiind paroh” (*Liturghii*, Blaj, 1778, cota CRV 511);

„Aquestu sânte carte, orgân bisericescu, anumitu Ochtoich, o au cumpăratú Kúts Elesie [...] Vassilie, dreputu 14 fl<orinți> [...] pe sama santei biserici [...] pentru sufletul lor, a parincilor lor și a familiei lor, pane la sapte seminție. Iar cine o va fura sau strer-muta [!] de la aquasta sante biserice se n-aiba parte de aqueaste biserice și in veci se fie anafhtema. Scris-am eu, Grigorie [...], parohu aquestii parochii a Sziplodului [?]. Ao. 1859, 14 [...]” (*Octoih*, Blaj, 1783, cota CRV 1440);

„Tuturor să face înștiințare, cum să cuvine, cum că această carte, anume Molitvnic, l-au cumpărat Mateș Alecsă și cu Mateș Tomă și o <a>u dat pe sama bisericii din Vișac ca să le fie pomană dumisale și părinților dumisale, Mataș Găvrilă, și <pentru> robii lu D<u>mneză<u> Nede și roba lui Dum<n>eză<u> Onă, iară cine or înstreina de la beserica din Vișac sau o ar vinde sau o ar știmba pă alta să fie afurisit de tri sute și optsprăzace de sfinți părinți din Nichie. Anul 1805, 20 iulie” (*Molitvenic*, Blaj, 1784, cota CRV 447);

„Aceasta sfântă și dumnezăiască carte [...] Ceaslov l-au cumpărat Nicoară Toader. Au dat 7 măriași popa Vilă, cu soția sa Simină, 3 măriași, 4 potori diacu Vanea, cu soțu său Sinziană [...] Sacalăș Marc au dat 1 măriași, cu soțul dumisale Todoră și Ghiorghie și Bura Gavril, cu soțul dumisale Oana și Roșca Onu și soțul dumisale Mărie [...] să le fie pomiană lor și părinților. Și o pun [...] în beserica și cine s-are ispiti să o fure sau să o mute din beserecă să fie anathima cu toată casa lui. Și de s-are [...] să aibă zmintea [...] să o ia neamul să o ducă unde vor vrea. Decemvrie, 16 zile, anu 1797. Ioan Popovici, paroh Căliti Mari [...]” (*Ceaslov*, Sibiu, 1790, cota CRV 694);

„Să știe precum că această Psaltire s-au cumpărat prin mine, robul lui Dumnezău Niculae Șolea din Micasas, fiind dascal normalicesc din [...] și s-au plătit [...] lui D<u>mne<zeu> Oprea Filimon [...] din Săliște, împreună cu fămeia dumisale [...] și s-au dat de pomană [...] la bisearica Micăsăsi la bisearica [...] cei neunită ca să aibă pomemire la sfântul jertfelnic pintru spăsănia sufletului și iertare păcatelor și sănătatea trupului a tuturor celor <ce> au făcut această milostenie și pentru [...] părinților și a tot neamul lor și pentru [...] și cine ar îndrăzni a [...] sau a fura această s<fântului> carte de [...] bisearică, preot sau miriian, să fie supt afurisanii s<fântului> săbor de la Ni[...] [...] părinți 318. Scris-am eu, Niculae [...] Șolea, dascal [...] normalicesc [...] în aprilie, 23, a<nul> 1886, fiind paroh la [...] Micăsas proto<pop> I. Achim de la [...]” (*Psaltire*, Sibiu, 1791, cota CRV 300);

„[...] s-au cumpărat de cucernica fiică Blagă Zina, cu legiuitul său soțu, anume Thimași Gheorghie, întru veșnica pomemire lor și a răpăusatului Blagă Petru, soțul ei cel dintâie, dript 39 de zloți, pă sama sfintii beserici de Nadiu Culciu și cine de aice o ar înstreina să fie afurisât, iară cinstitul preut care o va folosî această sf<ântă> Biblie să fie datoriu a ruga pe milostivul Dumnezeu pentru iertare păcatelor celor ce o au cumpărat și a părinților lor și pentru tot neamul. Cumpărată prin sârguința me, Ioan Cuc, ca administrator de Culea, în anul 1809, din 30 iulii” (*Biblia*, Blaj, 1795, cota CRV 1013);

„[...] aii când a luat acestă carte, în luna feurar, 2 zele [...] o <a>u cu<m>perat [...] și i-au dat să fi<e> pomenele părinților ș<i> fraților și feciorilor și au dat în mâna lui popa Ștefan di<n> Lemniu și feciorilor lui [...] să nu poată clăti nime de u<n>de o <am> dat eu. Să fie treclet și pro<clet> și anatfima cela [...] de om dat eu pomemă me și soțu-meu [...] 1744, iiulie, 13 zile” (*Chiriadromion*, Bălgrad, 1699, cota CRV 201);

„Această sfântă carte, anume Lăturghie, o u cumpărat Oltean Tomă cu soțul, anume Anghilina [...] să le fie pomană <nepo>ților lor, pomemă Anghilină, Ion [...], Sinziiană, [...] Avram Dobră și să fie în mâna oarăcare popă [...] să pomenească [...] și cine or fura [...] să fie tricletu și afurisitu de [...] <părinți>ți sv<i>nți [...] cându au fost anul Do<mnului> 1734, me<seța> apri<lie>” (*Liturghii*, București, 1728, cota CRV 1289).

Nu au fost puține nici situațiile în care cărțile erau cumpărate de o singură persoană și donate apoi bisericilor și mănăstirilor, cu aceleași scopuri:

„Scris-am pace și sănătate dummelor voastre cetitorilor, tinerilor și bătrânilor. Alta scrie<m> că am cumpărat această carte eu, Saftă, să-mi fie pomană mie și tuturora neamului meu. Și, dac-am rămas de soțul meu săracă, o am lăsat în mana lui Gio<r>zu Onia să-i fie purtător de gând și o am lăsat la besăreca Ați<n>țișulu<i> să fie pomană părinților și moșilor, strămoșilor și <la> totu neamului meu. Deci cine s-are dide la acea<s>ta ca<r>t<e>, de să-mi răsipa<s>că pomana, să fiie blă<s>tămat de D<u>mn<e>dzău și să fiie pre dinsul biciurile carele sântu scrise în cartea aceasta, și mă rog și m<o>l<i>tfelor voaștrilor și cetitorilor, din ce vă va hi putearea, să biciuluiț pomana mea și s<ă> a<i>bu pomană de la m<o>l<i>tfele voastre ca să fiți și voi pomeniț de Măria Sa Hristos, întru împărăția ceriului. Amin. Iar de la besereca Ați<n>țișului nime să nu o duc<ă> sau cine o are fura sau o are vinde sau o are risipi pomana mea să fie blăstăma<t>. Aceasta încă să știți, mai ales și aceasta să să știe, că după moartea acelora oameni ne ținem noi de dinsa: Giordzu Ilia, Giordzu Onia, Giordzu [...] și după moa<r>tea> lor va fi și va fi a feciorilor noștri” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 60);

„Vū leat 1646 au cumpărat această carte jupunul Ștefan den Belgrad și o dat la sv<â>ntă besearica, unde iaste hramul S<fân>ta Troiță, cea den gios, să fie de slujbă svi<n>tei besearici și drept sp<ă>senia lui și drept pomână <pentru> sufletul soției sale, jupăn<e>asa Marina, și fiului Nicola și Constantin, Nastasica și Costa<n>din, să fie de folosință acestor suflete <pentru> împărăția cerului. Și o dat în zilele mitropolitului Ștefan și protopop Neacșul ot Belgrad, cum să fie neclătită den sv<â>ntă besearică. Iară cine să va ispită să o ia de l<a> sv<â>ntă besearica sau să o vândză să fie procliat de Dumnezeu și de la st<vânț>i ot<e>ți 318” (*Evanghelie învățătoare*, Mănăstirea Deal, 1644, cota CRV 277);

„Anome această s<fân>tă <carte>, Iev<an>g<helie>, a rămasu de i<e>rămona<hul> Galereia, o au lesatu cu le<m>bă de m<oa>rte la măn<ăs>tere<a> Fele<a>cului, n-aibă nime a o fura sau vinde, iară cine o va fura să fie preletu și proclatu <de> 318 oteți. Mesița aprilie, 23, 1794” (*Evanghelie*, București, 1682, cota CRV 194);

„Aceasta ca<r>te, anume Apo<stol>, [...] anume irămona<h> Galeriei, prilej<u>in<du><i>să> morăte aici, la mănăstirea Felecului, și au lăsatu această s<fâ>ntă carte cu blăstăm, iară cine o va fura sau ve<n>de să fie proclatu și trecletu <de> 318 oteți. Mesița aprili, 23, 1694. Iară Galerie o au lăsat în mâna ctitorului, lui Dumitru Ionașcu, să-i poarte de grije și să o grijască, cum grijeaște de sine și de trupul său și cum grijeaște de mănăstire și de ce are mănăstirea ale ei. Iară după ce să va <întâmpla> răpăosarea lui Ionașcu, iacă, lasă pre feciorul lui, Ion, să nu aibă nime puteare să-l deperteaze de acest sv<â>nt loc, de să va socoti el că va fi stăpân acelu sv<â>mt loc” (*Apostol*, București, 1683, cota CRV 1373);

„Ac<e>astă sfintă carte, ce se chiamă Cluci, o am dat eu, Neagoe Bloț, în gociiamia besearicii Rășinariului, cum ca să fie de pomia<nă> mie și părinților și feciorilor cu îndemnul duhovnicului meu, popa Oprea. Iară cine s-are scula să-mi strice pomana mea să fie afurisit de 318 oteți. [...]” (*Cheia înțelesului*, București, 1678, cota CRV 406);

„Aceasta carte să ştiia că au cumpărat anume Groza Petrasă, anume din Almaşul Mare şi o au dat besericii în Almaşul Mare să le fi<e> pomane pintru s<u>flătul lui Groza Pătru şi al Îni [?], de <a>ce<ia> cene să are afla d<in> besereci să o vânză, să fiia anaflimat şi procleţit ca şi Arăiia <de> 318 de oteţie ce a fost în Nechiia. Anii 1684” (*Sicriul de aur*, Sas-Sebeş, 1683, cota CRV 19);

„Această sfântă Ieva<n>ghelie este dată de părintele egumenul Daniil ot Comana ca să fie de treabă sfintei bisericii ot Cernăteşti, cari e <in>chinat<ă> sfintii mănăstirii Glavacioc, iar care s-ar ispiti a o fura să fie afurisit şi anathima şi <de> 318 sfinţi părinţi cari sânt la Niciia” (*Evanghelie greco-română*, Bucureşti, 1693, cota CRV 1036);

„Acest Ceasoslov iaste dat de pomană de la popa Olt la besearica Ui Turzii şi cine l-ar fura să fie anathima” (*Ceaslov*, Iaşi, 1750, cota CRV 309);

„Această sfântă carte, anume Ievanghelie, o <a>m cumpărat cu Holhoşi Simion, d<r>ipt doisprăzăce florinţi, bani buni, de la Holhoşi Ioana din Tăşnad şi o am dat pă sama beserecii de Galoş Petriu să-mi fie pomană mie şi părinţilor mei. Şi cine s-a afla să o fure sau să o ia din besereca de Petriu să fie procler şi anaftema. Însă de să va întâmpla să se pustiiască besereca de resmeriţă sau de ceva să o poată lua din neamul meu şi să o deie la altă beserecă, fără de bani. 1780, maiu, în 16” (*Evanghelie*, Bucureşti, 1750, cota CRV 177);

„Această sfântă şi dumnezeiască carte, ce să chiamă Octoih, l-au cumpărat Rus Medre, cu 3 flor<inţi> şi l-au dat pomiiiană să fie sfintei bisereici din Pocivelişte. Iar cine s-ar ispiti să-l fure de la această s<fânta> biserică să fie afurisit de sfinţi părinţi. 1773, meseţa a<u>gust, 18 zile” (*Octoih*, Blaj, 1760, cota CRV 879);

„Anul 1780. S-au cumpărat acest Mineiu de Dafinu Bunea, cu bani, 12 florinţi, şi <se> dă beserecii [...], adecă la besea<re>ca care va umbla satul, afară de cea unită, [...] de s-ar carea cumva [...] cartea să rămăie la besea<reca> cea neunită, unde va umbla satul. De <a>ce<ea> nime să nu [...] a zice că-i <a> lui, afară de [...] 300 şi 18 părinţi sfinţi ai Nichii” (*Antologhion*, Bucureşti, 1766, cota CRV 398);

„Această sfântă carte o <a>u cumpărat muieră Oana icleziei, toată, pă sama sfintii besereci să le fie [...] pomană şi cine s-are întă<m>pla a [...] 1783” (*Strastnic*, Blaj, 1773, cota CRV 174);

„Această carte, Psaltire, o lăsat Ciacoii Miclăuşu pă sama besericii din Deleagulu, cea unită. Cine o va fura să fie anathema” (*Psaltire*, Iaşi, 1782, cota CRV 949);

„Această Psaltire iaste a sfintei besereci [...] <de> la Bod, dată de Mitru Pitis, cine s-ar ispiti a or în<str>eina să fie suptu blestemul <sfî>nţilor părinţi [...] <Nich>eia, 318” (*Psaltire*, f.l., sec. XVIII, cota CRV 576);

„[...] i mea Evanghilie, cene o va vinde ar va lua den beserăcă, den [...]su să fie trecler şi precler [!] de 300 i 18 de oteţi ce sânt în Vănicii” (*Noul Testament*, Bălgrad, 1648, cota CRV 256);

„Aceasta ca<rte> s-au cumpăra<t de> Toader pintru [...] său şi pintr<u> [...] la care popă [...] [...]csă la sf<â>n[...] [...] sufl<etel> lui Băli[...] [...] şi cine o are vinde sau are potopi [...] să fie afurisit şi [...] <s>fi<n>ţi” (*Molitvenic*, Râmnic, 1706, cota CRV 1339);

„Aceasta carte iaste anume a lui Bologna [?] Pătru din Ş[...]jipi [...] să fie pome[...] [...] va fi [...] a me, iară să [...] s-au să o zălogească sau cini o vinde să fie <a>furisit

<de> 300 18 de ot<eți> ce-au fost <în> Niichii la săbor” (*Noul Testament*, Bălgrad, 1648, cota CRV 256);

„Această s<fântă> Evanghelie i<este a> părinte<lui> Pop Șandor sau Avram, preot fiind s<fin>țit de Bachinschi Andrei. Au slujit în Leordina până la moarte sa și, având soța în căsătorie pă Turcuș Părasca (sau Cruț), având feciori <pe> Pop Ionaș, Pop Gabor, Pop Maria, și o dăm și o făgăd<u>im cu totă inima la s<fântă> beserecă în Dragomirești, și cine ar înstreina să fie anathema de 318 de s<fință> părint, fiind s. arhid. Ioan Mihali, iar vicariș Anderco Petru, epis. Alexie Poci” (*Evanghelie*, București, 1742, cota CRV 867);

„Într-astă duminecă eu, Pașca Dămiiian, am dat această sfântă carte lui popa Chirilă din Baci, duhovnicul mi<e>u, canon <pentru> faptele <mele>, moșie lui și feciorilor lui, cine o are lua înapoi să fie blestămat de Hristos sau cine o a fura sau cine o vânde [...]” (*Cazanii*, Râmnic, 1748, cota CRV 620).

Alte însemnări indică că tipăriturile au ajuns în proprietatea bisericilor sau a mănăstirilor, fără a cunoaște cumpărătorul sau donatorul. Prezența cărților acolo răspundea necesarului de texte întrebuițate pentru săvârșirea serviciului liturgic în limba română, importanța lor fiind marcată prin nelipsitul blestem de proprietate:

„Această sfântă și dumnezeică carte, carele să numeaște Bi<blie>, [...] sfintei și dumnezeiești mănăstiri Glavaciogul ia[...] [...] fierul <și> piatra să putrez<ască> [...] să rămâie în<treg> [...]” (*Biblia*, București, 1688, cota CRV 1032);

„Această sfântă carte, care să chiamă Triod, este al sfintei mănăstiri Cotmeanii, cumpărat cu bani, talere 8, tocmai, iar care s-ar ispiti ca să o ascunză de cătră sfânta mănăstire care și mai sus s-au zis, unul ca acela să fie supt blestemul sfinților părinți, <a> celor 318 sfinți părinți de la Nicheia și unu ca acela să fie anathimatisit și proclețit de toți bunii și credincioșii arhieriei și ferul să putrezască, iar trupul [...]” (*Triod*, Buzău, 1700, cota CRV 1054);

„Această sfântă carte, Triod, iaste al sfintei mănăstiri Cotmeanii, iar cine s-ar ispiti a-l înstreina să fie blestemat de Tatăl și de Fiul și de Duhul Sfânt în veci. Amin” (*Triod*, Buzău, 1700, cota CRV 1054);

„Această carte este cumpărată pă sama beserecii Băii Mari rumănești și <cine> o va fura ru[...] [...]” (*Chiriadromion*, București, 1732, cota CRV 1011);

„Aceaste sf<ântă> carte, anume Cazanie, ce au fost detă pomană lui popa Tirilă den Bociu, să fie a lu<i> și a f<i>ciilor lui, pă<nă> ce să vor săvârși, iar decă să vor săvârși feciorii lui popa Tirilă să nu fie preuți, car<t>e<a> din Ciuce denu beserecă să nu iesă afară, ce porure fie în besereca Ciuci, în mă<na> fiilor. Și cine s-are afla să o fure sau să o vânză pă alți bani să fie afurisitu de tri s<u>te și 18 sfinți părinți de la Nichie” (*Cazanii*, Râmnic, 1748, cota CRV 620);

„Să să știe [...] că aceasta sfântă carte este a numitei eclesii <a> Ceagzului, cine o îndrăzni a o înstreina sau a o răpi să fie afurisit de D<u>mnezeu” (*Cazanie*, București, 1768, cota CRV 896);

„Cu ajutorul lui Dumnezeu am scris *vă lēt* [...] pre această sf<ântă> carte, Căzanie, cum că iaste a iaclejii de la Ceagzu, luată cu șasă<s>prezice flori<nț>i, iară cini or fura să fie afurisit de 318 pări<nți> sfinți de la Nichia și de On Zlataost și de Vasilie cel

Mare de la Capadocie și [...] Precesta Marie, Maica Domnu<lui>. Scris în a<n>u o mie șapte sute 73 de la Hristos, [...] de la Adam 7281” (*Cazanie*, București, 1768, cota CRV 896);

„Această carte este a ecleejii Ceagruul, cine ar îndrăzni a o înstrăina sau a o răpi să fie afurisit de Dumnezeu [...]” (*Cazanie*, București, 1768, cota CRV 896);

„Aceasta sfântă carte, anume Căzanie, ieste a eclăjii de la Ceagsu și c<u>mpărată cu bani buni și drepti, cu 16 florinți, și cine o ar fura aceasta sfântă carte să fie afurisit de 300 18 perinți sfinț și iareși de 4 zoboară și să fie anaftima. Amin” (*Cazanie*, București, 1768, cota CRV 896);

„Această sfântă Liturghie o încredințăm sfintei biserici în satul Vad, la hramul Adormirii [...] a o fura sau a o înstreina [...] sau a o vinde [...] și dare de [...] și [...] lui Dumnezeu [...] Mihai, Maria [...] Dumit<ru> [...] sfântă biserică [...] să slujască de pe [...] cine va fi sau [...] și s-au dat în [...] -vrie, în 18 zile, 1808” (*Liturghii*, Sibiu, 1807, cota CRV 952);

„Această carte iaste a obștie<i> starițului Paisie și cine o va înstreina din obștie va fi supt canon neiertat, până o va da înapoi” (*Viețile sfinților pe decembrie*, 1811, Cota CRV 1185);

„Acest Pateric este al obștii stareț<ului> Paisie și cine va îndrăzni al înstreina se fie supt neiertat canon, până iarăși îl va întoarce înapoi” (*Pateric*, București, 1828, cota CRV 1259);

„Această carte, care să cheamă Triod, de la biserica lui Efrem, George, [...] Theodor Tiron, <știut să fie> că dă să va întâmpla ca să să piarză, de o va găsi cineva [...] că vă rog să să aducă unde îi [...] de mai sus. Iar dă nu va vrea să o aducă să fie afurisit dă sfinți părinți [...] va putezi, iar numele să va pomeni în veci. Ion log<ofăt>. 1827, iun<ie>, 18” (*Strastnic*, Blaj, 1804, cota CRV 882).

Chiar dacă erau cumpărate pentru uzul personal, blestemul de proprietate nu lipsea, ceea ce arată din nou că numărul mic de exemplare, prețul ridicat și valoarea lor culturală și artistică făcea ca și în acest caz cărțile să fie expuse furtului. După cum se va vedea mai jos, au intrat în proprietate individuală sau în biblioteci particulare, în special, acele tipărituri care erau destinate practicii religioase individuale, dar și cele cu un conținut laic:

„Cade-să a ști că această sfântă carte, anume Cluciu, o am cumpărat eu, popa Lup, de la popa Toader din Sad pe bani, oputu florinți, și ci<ne> o va fura, mare păcat va ave” (*Cheia înțelesului*, București, 1678, cota CRV 413);

„Această Biblie este a lui Nicolae Iani și cine o avea la el și nu o va mărturisi să fie blestemat de Dumnezeu și de toți sfinții” (*Biblia*, București, 1688, cota CRV 895);

„Această carte este a lui Lazar Barb. Cine să va afla să a fure să fie afurisit de 40 de sfinți. Amin. Sibiu, 7 februarie 1823” (*Catehism sârbesc, românesc și nemțesc*, Viena, 1776, cota CRV 392);

„În anul 1783 această Psaltire o cumpă<r>at Balda Gligorie da la Sărășini Onu din Feleac, cu 5 florinți, și cine s-ar îndră<z>ni [...]” (*Psaltire*, București, 1780, cota CRV 719);

„Această sfântă carte este a lui Dămian Pop din Chimitealniic și cine s-ar întâmpla [...]” (*Prăvilioară cu învățătură bisericască de taina ispovedaniei*, București, 1781, cota CRV 607);

„Aceasta carte este a unuia dascalul, cine s-a afla s-o furi [...] și anafnitului să fii și să nu aibă parte pe ceea lume. 1841” (*Octoih*, Iași, 1786, cota CRV 1127);

„Aceasta carte iaste a lui Gavri<l>, cine o fura să fie afur<i>s<i>t de 40 sfi<n>ți părinți la beserecă” (*Ceaslov*, Sibiu, 1790, cota CRV 694);

„Cumpărat-am eu această [...] spre a-mi [...] învățatu<ră> [...] spre [...] socoteală și îndreptanie, și cine s-a întâ[...] să o furi să fie supt certarea [...]” (*Elementi arithmetice arătate firești*, Iași, 1795, cota CRV 1141);

„Această carte estă a lui Ioan din Tata, Theologie moralicească, și cine s-ar afla să o fure și să nu o dea să fie afurisu de tri sute și optu [...] sfinți părinți și anathima cel mare, anu 1810” (Samuil Micu, *Teologie moralicească*, partea I–II, Blaj, 1796, cota CRV 291);

„Această carte iaste a lui Iona din Tata, Teologie moralicească, și cine s-au afla să fure să fie afurisit de tri sute de sfinți părinți [...]” (Samuil Micu, *Teologie moralicească*, partea I–II, Blaj, 1796, cota CRV 291);

„Această Theologie o am cumpărat eu, Bunuțe Simion, cantorul de la [...] și cine o fura să fie [...]” (Samuil Micu, *Teologie dogmatică și moralicească. Despre taina pocăinței*, Blaj, 1801, cota CRV 438);

„Ace<a>stă Pisiritire [!] este a me, a lui Ion Gros, cumpărată cu bani buni și drepti, și ci<ne> s-ar ispiți să <o> fure să fie afurisit” (*Psaltire*, Iași, 1802, cota crv 634);

„Această carte să ține de mine, Boer Filon. Cine ar îndrăzni a o înstrăina să fie anathema. 1822” (Ioan Bob, *Carte de învățături creștinești*, partea I–III, Blaj, 1805–1806, cota CRV 73/II–III);

„Aceasta carti este drept a celui mai jos iscălit și cini o va fură aceasta sfântă carti, acela blăstămat să fii în lumi și să nu mai aibă hrană în lumi. 1867 [...] mar<tie>, 20 zile. [...] Anastasiu” (*Învățături hristianicești*, Iași, 1823, cota CRV 1240);

„Această carte este a mea [...] sărdari Pleșa [...] îndrăznească nimeni [...] că va fi blestemat [...] și de lumea de dincolo [...]” (*Cele dintăi cunoștințe*, [Sibiu], 1828, cota CRV 1260);

„Acestu Ceaslov l-am cumpărat eu [...]hin ca se-m fie pomană copiilor și nepoților și strenepoților, da cine l-ari fura [...] se fie blăstămat de Domnul și de cei 318 <părinți> din Nicheia [...] ferul, petri<le> se putrede<a>scă și se se răsipască, iar trupul lui se ste întreg. Iar cine l-ar găsi undeva iar dâ<n>du-l și la colăci să fie iertat și și de mine și <de> Dumnezeu și se fie darul lui Dumnezeu cu toți. Leat 7263, april, 15” (*Ceaslov*, Rădăuți, 1745, cota CRV 1076);

„S-au cumpărat acest Ceaslov, l-am cumpărat de la piscupiia cea mare [...], când am fost închis la puscărie, în luna lui iulie, și l-am scris în doăzeci și patru de zile ale lui [...] și cine s-ar ispi<ti> să<-l> fure să nu-l învre<d>nicească Dumnezeu ca să-l ia. Și am scris eu, Bugândan, nepotu lui Costandin Curipsan, cu mâna de țerănă, cine va ceti aicea să zică Dumnezeu să-l iarte” (*Ceaslov*, Râmnic, 1787, cota CRV 1128).

Sunt numeroase și însemnările care fac referire la procurarea cărților pentru uzul personal în serviciul religios, ca texte de specialitate și de strictă necesitate profesională:

„Să să știe că această carte este a lui popa Omăși, cumpărată di la Stanciu Groza, dreptu bani 14 florinți. Cine o va fura să fie anathima” (*Apostol*, București, 1683, cota CRV 1320);

„Această carte i-a popii Ilie din Veștem. Cine o va fura să fie blăstămat de mine și de Dumnezău și de Maica Preaceastă și de toți sfinții care sânt în c<a>rt<ea> aceasta” (*Sicriul de aur*, Sas-Sebeș, 1683, cota CRV 19);

„Această st<v>ă<ntă> carte iaste a lui popa Ion din [...]tind [...], iară cine s-are afla să o vânză să fie proclit de 300 și 18 sfinți ce <au> fost la Nichiia” (*Molitvenic*, Bălgrad, 1689, cota CRV 139);

„Să să știe a cui <este> această carte, <a> popii One de la Noșlac, i să fie afurisit cel ce ar fura” (*Molitvenic*, Bălgrad, 1689, cota 138);

„Aces<t> Molitvânic l-am cumpărat eu, popa Pătru, ficior lui Șerb Stoiță, cu popa Bucur, amândoi, der<e>p<t> 6 florinți. Nime să nu-și facă moșie luiși, că-i cartia a nost<ă>, a amânduror, iară cine [...] dintr-amândoi [...] că-i a unuia, fără a altuia, au din ficiorii noștri, de-i va costa Dumnezău, și să să streineaze această carte de la unii la alții și vor tăgădui ca să-și facă moșie chilin unul de altu, să fie proclit și toți carii vor creade după el și afurisit de 300 și 18 de părinți stvinți ce-au fos<t> în săbor iže v Nechiia și altu neamu de oameni care ș-ar face moșie loruși, fără de voia a cui i moșia. Scris-am eu, popa Pătru. Aii D<o>mnului 1696” (*Molitvenic*, Bălgrad, 1689, cota CRV 521);

„Această sfântă carte, ce să numeaște Mărgărit, adecă Zlataust, iaste a preotului Ioan Moldovan, paroh la Agnita și cine o ar înstreina și ar zice că iaste a lui, să fie blestemat de sfinții părinți 318 de la Nichiia. Sau dat <în> Agnita, 7 mai 1840. Ioan Moldovan, paroh la Agnita” (*Mărgăritare*, București, 1691, cota CRV 193);

„Să să știe că aceaste sf<i>n<te> Taine le-am dăruit părintelui, popii Ion ot selo Glânboaca, eu, Ion, ot selo Boziaș, sinu a lui Paș Gavril, precum au fost a mea carte dreapt și am lăsat cu blăstăm, de s-ar scula cineva împotrivă ca să zică c-au fost ale lui, acela să fie neiertat, că eu le-am cumpărat pe bani ai miei, gata 40 [...] drepti și pentru dragostea o am dăruit ca să mă pomenească și pe mine care mi-am scris și numele și cursul anilor au fost de la zidirea lumii leat 7221, iară de la naștera lui Hristos 1712, sep<tembrie>, 23 deni” (*Învățătură de șapte taine*, Buzău, 1702, cota CRV 340);

„Să să știe că această s<fân>tă carte este a me, a popii de la Găibuță, Circa Pătru, cine ar fi blestămat să o fure să fie aforisit de trii sute de oteți și 70 zeci. Prețu să să știe, un galbin de aoru. Scris-am eu, popa <Pe>tru ot Găibuță, și cine o <va> cumpăra să fie afurisit, cumu <am> scris mai sus” (*Triodul săptămânii mari*, București, 1726, cota CRV 335);

„Să să știe că acestu Minei este al preotului Radu ot Popești, cumpărat cu bani de sfinție sa, părintele, în plata 12 poli, iar cine l-ar înstreina să fie afurisit și blestemat de trei sute optusprezece [...]. 1783, ghen<uarie>, 15 d<eni> Și am scris eu, Ștefan, dascăl” (*Antologhion*, București, 1736, cota CRV 1070);

„Înștiințarea să fie tuturoră că acest Oftaiu este al mieu, <al> popii Ștefan de la Iuri, și l-am cumpărat cu bani buni, florinți 10, zece, și cine l-a fura să fie afurisit” (Octoih, Râmnic, 1763, cota CRV 109);

„Această sfântă și dumnezeiască carte, Penticosta<r>, o au cumpărat cuv. popa Vasilie Popovici și cu fratele sfinții sale, Costantin Popovici, cu munca dreaptă, bani [...] florinți și nime să nu îndrăznească a răspunde cuvânt împotivă, ca să nu ai<bă> blest și afurisanie de la 318 de părinți sfinți. Meseta ghenuarie, 25, 1770” (*Penticostar*, Râmnic, 1767, cota CRV 187);

„Această Propovedanie iaste anume a popii Avram din satu anume Alămor și iaste cumpărată pe bani buni și cine ar îndrăzni a o înstrăina să fie afară de <cred>ința pravoslavnicilor cred<incioși>” (Samuil Micu, *Propovedanie sau învățături la îngropăciunea oamenilor morți*, Blaj, 1784, cota CRV 107);

„Această sfântă Leturghie am vândut-o eu, Costandin Postăvar ot Focșani, părintelui Pais<i>e, irmonah și nacialnic de la sfântul schit Sahastru, și au dat pe dănsa șapte lei și un [...]. 1794, av<gust> [...] sfântului schit Săhastru spre a sa pomenire și cine o va înstreina să fie blestemat de sfinții părinți” (*Liturghie*, Râmnic, 1787, cota CRV 1129);

„De la popa Gheorghie și cine o a fura să șiie afurisit” (Micu Samuil, *Teologie moralească*, partea I–II, Blaj, 1796, cota CRV 472);

„Această carte, adecă Înfruntarea jidovilor, este a părintelui Șerban Manta din Gurarâului, scaonul Sibiului, cumpărată cu 2 stânjeni de leamne și cine s-ar afla să o înstrăineze să fie blestemat de săborul de la Niceia, al 7-lea. Gurarâului, 10 iunie 1829. S-au scris prin mine mai sus numitul și mai jos iscălitul, Șerban Manta, paroh locului” (Neofit, *Înfruntarea jidovilor*, Iași, 1803, cota CRV 441).

Cărțile liturgice din categoria prezentată mai sus urmau să treacă, în cadrul aceleiași familii, la mai multe generații de preoți, asigurând, astfel, permanența serviciului religios:

„Acestu svă<n>t Apostol fost-au al dumnealui Nicodin Spănul ot Giurgiu și l-au datu nepotu<lui>-său, popei Badii, de pomană ca <să> fie al lui, statornic lui și feciorilor lui. Iar cine l-ar i<n>str<ă>ina să fie afurisit de 318 o<te<ç> [...]” (*Apostol*, București, 1683, cota CRV 191);

„Să să știe că această Poucenie este a molitvii sale popa Matheiu din Hăprie, rămasă de <l>a tată-meu, popa Ștefan. Dumnezău să-l iarte. Dumnezău să apere să nu o fure cineva, iară cine o ariu fura să fie afurisit de 300 și 18 părinți sfinți de la săborul Nechii și de noi, de toți” (*Chiriadromion*, Bălgrad, 1699, cota CRV 200);

„Această sfântă și dumnezeiască carte, ce să chiamă Leturghie, iaste dată de robul lui Dumnezău și mult păcătos, de Neașul, dascalul sfinției sale, părintelui popei Radului ot Caracal și feciorilor lui ca să le fie lor de moștenire, iar mie și părinților miei vecinică pomenire. Iar cine o va vinde, veri pe ce, păcatele meale și ale părinților miei să fie tot asupra aceluia și să aibă a pomeni aceste nume: M<o>r<ții>: Stăne, Miră, Voica. Vii: Neașul, Balea. Pis. az Preda logo<făt> ot Caracal, mai, 26 deni, l<eat> 7213” (*Liturghie*, Buzău, 1702, cota CRV 615);

„Această sfântă carte, anume Octoih, o am cumpărat eu, popa Samoilă din Brasfălău, și cu soțu meu, preuteasa Ana, în zilele protopopului Gheorghie Copru să-mi fie

moșie feciorilor mei și au dat pe dânsa 14 florinți, de <a>ce<a> nimene din rodul nostru se nu zică că ș-au dat bunul pe dânsa, că [...] alți, deci cene <o ar f>ura să fie trec<let> și anathtima” (*Octoih*, Râmnic, 1750, cota CRV 254);

„Această sf<â>ntă Lăturghiie [...] și o au dată în mână lui popa Ion, până a învăța să fie Luca harcă, până atunce să fie în mâna lui. Cine oru vinde să fiia afurisit de tri sute și optu<s>prezece de sf<i>nți părinți, cine o va luo cu acela blăstăm să fie blăstămat. Altu nime să nu o potă luo din mâna lui popa, fără de să va face Luca popa, să rămâie, dară de nu s-a [...]” (*Liturghii*, Blaj, 1756, cota CRV 669);

„Această Prăvilioară este a mea, dăruită de dumnealui kir Hristica, sin Vasilache, ișlicariul din Târgoviște, spre a-l pomeni. 1817, martie. Ierei Grigorie, duhovnic <din> Gorgan. Și cine s-ar ispiti să o fure sau să o găsească și va <vedea> pă dânsa și va citi pă dânsa și nu-mi va spune, trăind eu sau copiii miei, acela [...] Gorgan. Ierei Gri<g>orie, d<u>h<o>v<n>i<c> <din> Gorgan” (*Carte folositoare de suflet*, București, 1799, cota CRV 1151);

„Acesta Treod s-au cumpărat de robul lui Dumnezeu Theodor și Florea și s-au dat de pomeană ca să [...] nepotu-so, preotului Mihail Oros, ca să aibă pomenir<e> tot neamul și nime din neamul meu să nu o înstreineaze de la mai sus pomenitul preot și nepot sub afurisanie să fie a sa și a copii<lor> lui. S-au scris pin mine, preotul Gheorghe Stoicovici, ca martor, paroh la Jac” (*Triod*, Iași, 1747, cota CRV 163);

„Ci<n>stitul și prea iu<bitul> meu Ion cum[...] cеста Meneiu de la popa Avram la mâna nepotu-său Ion ot Orlat, cum că de să va întâl<m>pla [!] să puie mâna neștin<e> pe el să fiia lăpădat de lege, adecă cu tot n<e>amul lor anathima să fiia, până la a dooa vini<re> la giude<ca>t<ă>” (*Sbornicul slavonesc*, Sas Sebeș, 1580, cota CRV 38);

„Această săntă carte, [...] muieria sa, Acsine, pomană [...] sale popa Ariton din Tiure să fie a m<o>l<i>tfi sale în veaci și rămășițelor sale și cine o ar înstrina sau o ar fura dă la acea sămânțe să fie afurisit de toți sfinți părinți” (*Liturghii*, Blaj, 1756, cota CRV 669).

Din cauza deteriorării filelor, unele însemnări nu au păstrat informații complete referitoare la proprietarii cărții, la prețul de cumpărare, la destinația cărții, ci numai la blestemul de proprietate, dar și acesta parțial:

„Această dumnezeiască Pravilă să știe că este [...] iar cine să vor ispiti a o fura să fie afurisitu <de> 318 oteți [...] Vănicei” (*Îndreptarea legii*, Târgoviște, 1652, cota CRV 206);

„[...] vânzători de Dumnezeu și cu zgaibele lui Gi[...] și cutremurul lui Cain pân<ă> în veaci și când o cumpărat această [...]” (*Chiriadromion*, Bălgrad, 1699, cota CRV 868);

„[...] să fie afurisit de 318 sf<in>ți părinți de la Nicheia și sufletul lui într-un loc cu Iuda și cu Arie. Și am scris eu, Iacov Zugraf din Țara Rumânească, cu învățătura dumnealor [...]” (*Liturghii*, București, 1729, cota CRV 1417);

„[...] o ar tăgădui sau să o fure [...] să o [...]” (*Liturghie*, Râmnic, 1733, cota CRV 115).

Au fost identificate, în câteva cazuri, blesteme scurte, lapidare, fără a fi însoțite de alte precizări:

„Această carte cine or lua au fura afurisit să fie” (*Carte românească de învățatură*, Iași, 1643, cota CRV 64);

„Procleșit au fost Arie de sfinți părinți” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 287);

„Maramatha să fie cela ce va fura această carte” (*Evanghelia cu învățătură*, Brașov, 1581, cota CRV 39);

„Rămâiu de minciună cu Căzaniia zicând mantta nuzia” (*Chiriacodromion*, Bălgrad, 1699, cota CRV 200);

„Cine o <în>dră<z>ni să o fure să n-aibă parte de Dumnezeu” (*Liturghii*, Sibiu, 1798, cota CRV 1148).

Alteori, atenționările de a nu se înstrăina cartea de la proprietar nu sunt blesteme propriu-zise, dar atestă aceeași dorință de a preîntâmpina furtul lor:

„<Ori>cine să știe că această carte n-are nime treabă cu dânsa, că este a lui popa Mihăilă. V leatu di la Hristos 1700” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 62);

„Această sfântă carte, anu<me> Straznic, l-au cu<m>păra<t> <a>nume Dorgăt Gavril, l-au cu<m>părat de pomană și l-au dat la beserica Cistiiu de pomană să să pomine<a>scă tot me<a>mu lui, pentru ace<a>sta <să> nu îndreznăscă a o străina de beser<i>că” (*Straznic*, Blaj, 1753, cota CRV 1359);

„Această carte îi a lui Georgius Pap din Dumbrău și cine <o> va găsi să o de afară, că-l bat” (Gheorghe Șincai, *Îndreptare către aritmetică*, Blaj, 1785, cota CRV 212);

„Această carte iaste a lui Nicolae Hanciu din Săliște, cine o va găsi să o dea, că de nu o va da, vai de el. Februarie 4, la ano 1828” (Neofit, *Înfruntarea jidovilor*, Iași, 1803, cota CRV 442);

„Încredințare. Această carte este a lui Banci Vâlc din Săliște și cine să va afla să o fure, să nu îndrăznească a o ținea, că n-are iertare” (Neofit, *Înfruntarea jidovilor*, Iași, 1803, cota CRV 450);

„Acest sfânt și dumnezeiesc Molifel nec este al meu, suptiscălitul, cumpărat de mine în pr<e>țu de lei 18 și să nu îndrăznească nimenea ca să fie stăpân pe dânsul, afară de copiii mei, căci va cădea în mare și grea osândă. 1852, iulie, 18. Preotul Dimitrie Nitea” (*Molitvenic*, București, 1819, cota CRV 1014);

„Această carte es<te> cumpărată de mine și oricare ar cuteza să o ia, fără voia mea, să va socoti un om cu totul [...]. 1850, martie, 22” (Athanasie Staghiritul, *Prescurtarea istoriei universale*, București, 1826–1827, cota CRV 1247/IV);

„Această carte am cumpărat<-o> eu, George Floreșteanu, pe luna ce se va vedea mai jos iscălită, de la Iancu Pistol, cu prețu tot 4 pol. 20, și am și martor pe un Ioniță Protopopescu, că de să va scula cineva [...] a-l lua și a-l duce la cel mai sus numit Iancu Pistol, adecă la stăpânu cărții. 1836, septe<m>vr<ie>, 27. George Floreștenu” (Ioannes Damascenus, *Logica*, București, 1826, cota 1311);

„Aceasta carte <este> a lui Ioniță Cepregar, să nu ascundeți. Această carte fiind a me, cartea [...] foc va [...] în sânul său. Ioniță Ceprăgar”. (*Noul Testament*, Sanktpetersburg, 1817, cota CRV 880).

Ca dovadă că furtul cărților era o practică frecvent întâlnită în vremurile vechi, stau și alte însemnări:

„Această carte, stvântă Ivanghelie, o au luat Abrudan Ion pe<n>tru sufletul dumisale și o au dat în mână lui popa Toder [...] pomană și în mână cui va rămâne. Să fii blăstămat acela ce o va vinde și nu-i va cere iertăciuni la stvânta beserică și la stvânta Liturghie. Și după moartea lor s-au fost rătăcită cartea de la be<se>reca nostă și, vinindu popa Vasilie și fiind dumi<alui> și duhovnic, o <a>m lăsat în mână dumisale, până unde va trăi, și pruncilor dumisale, înaintea lui [...] Brie One și înaintea lui Babă Simion și mi-au făcut dumniilor și un serindar, de am și plătit și cine o va lua din mână dumisale să fie anaftima și afurisit de stvinți părinți trei sute și optsprăzece părin<ți> stvin<ți> de la Nichie și numele meu, Abrudan Ion, și muiere me Barbură și n-are nime într-ânsa înmestecătură” (*Evanghelie*, București, 1723, cota CRV 40);

„Să se știe că această sf<â>ntă Evanghelie s-au fost înstrăinat de biserecă și de cine o a cumpărat, iară acum s-au îndreptat, acum, în anii Domnului 1766, adecă Abrudean Macaveiu, împreună cu Abrudean Ion o cumpărat pe bani buni, 4 galbini, și o dat de pamană la sf<â>nta biserecă, anume Almașu, pe<n>tru sufletele dumnielorsale i a tăt neamul lor, fiind popă popa Theodor, popă la oraș, în protopopiatului protupopului Nicolae ot Jămbor i am scris eu dascălul protupopului i cine o ar schimba sau fura să fie afurisit de 3<1>8 sfinți părinți i s-au scris în casa popii, fiindu și protupop de față. [...] Meseța iunie, zioa 12, leat 1766” (*Evanghelie*, București, 1723, cota CRV 40);

„Această sfântă și dumnezeiască carte, ce să cheamă Triod rumănescu, dată de Măriia Sa Costandin v<oie>v<o>d, sin Nicolae v<oie>v<o>d, întru a doo domnie, dată de danie sfintei și dumnezeieștii biserici ot mahelao<a> Fântăanii Boului, dar de s-ar întâmpla să-l înstrăineze cineva sau să-l vânză, măcar din preoți sau din mireani, că s-au mai vândut un Triod Mineaiu rumănescu, dat de Măriia Sa, și un Mărgăritar, făr de știrea nimănu, dar cine ar vrea ca să cumpere o carte ca aceasta, întâiu să cerceteză să vază cu ce miljucu vinde această carte de danie a sfântei biserici, că să va primejdui cel ce va cumpăra împreună cu cel ce va vinde și să fie și supt blestemul Maicăi Precistii al căruia iaste și hramul sfintei Adormiri și al Sfântului Spiridon și de preasfinții părinți de la [...] Nicheia și de Dumnezeu și de tote sfântele săboră. Eu, Neculae logofăt, ctitor [...] aici, la sfântul schitulețu, leat 1795” (*Triod*, București, 1746, cota CRV 1277);

„A lui Man Gligor din Micasas și o au cumpărat de la Pop Ilie ot Luduș, drept bani gata, 13 florinți, și dându-i D<u>mnezeu gând bun întru inima sa ca acela s-au milostivit prin darul D<u>mnului nostru, <a> lui Isus Hristos, de au dat sf<i>nțitei și prea sf<â>nt al D<u>mnului Hristos lăcaș să fie a besearicii căt va trăi și pentru aceaia o au dat carii mai jos să vor numi, întâiaș dată Man, a dooa Anuță, a treilea și feciorii lor: Petre, Ion, Nistor, Cozma, Iacov, Filon. Aceștia sânt și o au dat să aibă pomenire în veaci și până va fi besearica pre limbă grecească, adecă rumânească, așa să fie. Dar de s-ar întoarce cumva să fie unația iarăș în urmă, să fie sloboz feciorii miei a o luat și a o da airt<ea>, la altă sf<â>ntă besearică, iar nefiind feciorii miei, adecă de n-ar trăi, chitileanii să fie și rudele a o da, precum am fecioriiilor. Și când ar prinde a o fura cineva, cum sânt mulți de aceia, și văzând scrisoarea să o dea înainte în sat, în Micasas, la Man Gligor, iar nedându-o înainte și văzând scrisoarea și să cunoască, acela om să fie anathima, gâtul lui să arză ca ale Ariei și cine va ceti să cetească cu inimă zmerită și curată, adecă cu frica lui D<u>mne<zeu> întru inima lui și să zică D<u>mnul nostru Isus Hristos, carele au făcut ceriu și pământul să-și întoarcă mila Sf<i>nții Sale spre robii aceștia să le iarte păcatele <l>or, până la al noalea sămăntă” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 287);

„Această sfântă Cazanie e a lui Man Gligor ot Micasat i proci, și cine o va fura să fie blestemat de 54 sfânti părinți din Mira Lichiei, gâtul și mațele lui să arză ca ale Ariei, herul și pîiatra și cărămida să putrezească, iar trupul lui să nu putrezească în veaci, și cine ar pune mâna să strice această scrisoare să fie supt acest blestem” (*Carte românească de învățătură*, Iași, 1643, cota CRV 287);

„Această stvântă Leturghiia dumn<e>dzăiască au cădzut la robiiia și am răscu<m>-părat-o eu, Lupașcu, a lui diiaconul Irimii și a<m> dat-o la stvânta beserecă <cu> hrumul Văcedeniia Precistii <M>aicii în târgu, în Bărlad, la mâna preutului Ion ca <să> fiia po<ma>na la beserecă, să ne pomenească părinții și pe noi, pomn<i>i> raba Bj. Irimii, Mării, Lupașcu, let 1718. Iar cine a vendă pe această stvântă Leturghiia să fiia păcatele noastre, tote, asupra lui” (*Liturghie*, Buzău, 1702, cota 615).

De altfel, un student de la Blaj, în *Teologia dogmatică și moralicească. Despre taina euharistiei* a lui Samuil Micu, Blaj, 1802, ne înștiințează cu toată sinceritatea:

„Să știi că acestea foliușuri le-am furat din cartea altuia care nu vrea să înveață și le-am cusut la mine” (Cota CRV 78).

Practica înstrăinării este confirmată oficial și de o însemnare identificată în *Nomothesia tou Karatza* [Legiuirea lui Caragea], Viena, 1818, cota CRV 1222, care sună astfel:

„De la logofetia mare al [!] Țării de Sus această Pravilă a pământului s-au dat a fi stătătoare la departamentu agiiști ca să urmeze judecățile dupe dânsa, precum de Mării Sa, prea înălțatul nostru domn, s-au poruncit și spre a fi știut să nu să înstreineze de către nimeni, o adeverim cu iscălitura. [...], 1818, avgu<st>, 12”.

În unele cazuri, proprietatea asupra cărților era restabilită în cadrul unor procese, ceea ce confirmă că înstrăinarea lor prin diverse căi nu rămânea fără urmări:

„1706, m<ese>ț<a> ghin<uarie>, 29. Întru aceasta vreamă cu răsmiriț, ce fură aici, în Ard<e>al, aceste 2 cărț, anume Păucenie și Meneiu, și l-am răscumpărat de la neaminț aici, în piațul, în târgu, în Sibiu, și am dat 8 florinț, banii mei. Dintru acești bani întărcă<n>du-mi 6 flor<in>ț giudel Radul Lalu din Sad și Pop Toader, împreună nevoindu-să pintru aceste sfi<n>te cărți, împreună și cu alț săteani, fiind Polgar Ion, Mănea al doilea, Bucur al treil<ea>, Stan Oprea al patrulea, Crăciun Panta fiind pristav, Marco Drag<o>mir, pentru care lucru, de câț bani nu mi s-au întors, am lăsat eu Pop Pana și cu femeia mea, anume Salomie Dăiana, ca să ne fie de pomană, preoții să ne pomn<e>a<s>că la sf<â>nta Leturghie și aceasta sf<ân>tă Păucenie iar s-au dat în Sad la sf<â>nta beserecă în locul ce<l>eilalte Păuceni, iar carea Păucenie, ce au fost cumpărat de Dumitru Dicoe, cel bătrân, de pomană să fie lui pomană și feciorilor lui și a tot nezatul lui, iar a<l>ul cine, nime să nu <a>ib<ă> cal<e> a le luao aceste 2 cărț de la sf<â>nta beserecă din Sad, că sint date de pomană sf<i>nte<i> besereci <a> Sadului. Iar cine ar îmbla a le luao întru fealiu de chip sau să-l fure, unii ca aceia să fie blăstămaț de Dumn<e>dz<e>u și de noi, că altul nime nu are trabă cu aceste cărț, numai sf<â>nta beserecă a Sadului, să să știe” (*Chiriadromion*, Bălgrad, 1699, cota CRV 202);

„Aceasta am scris pentru Pravila aceasta, precum fii<n>d în mâna lui popa Lup, dată de ginere-său, pop<a> Ilie din Maceca, și viind popa Ilie și cerând Pravila în Petrihaza, la săbor ou agiuns, și au luot Pravila și apoi m-am neguțat eu, popa Andrei, cu dumnealui pop<a> Ilie, fiind mărturie popa din Petrehaza, Simion, și al doile f<i>nd mărturie diacu Onu Răteгани și fii<n>d de față pop<a> Ilie și fata dumisale și [...] luată de pă septe mărieșe din mână dumnisale pop<a> Ilie, ca să n-aibă nime a cerca Pravila <de> mai sus supt afurisanie” (*Șapte taine*, Iași, 1644, cota CRV 494);

„Noi, Rogine <I>on și Rogine Ștefanu, frați <cu> Anisie, preotesa lui popa Ilie de la Boianu, dăm această iscălitură a noastră, cum după moarte sore<i> noastră, Anisie, amu avut păciuire cu șogoru nostu, popa Ilie de la Boianu, așă acestu Mineiu și o [...] l-am lăsat la nepoții sau nepoatele mele, la pruncii soro-me Anisie, cine l-a lua de la nepoții și nepoatele mele să fie anatima, procler, tricler și afurisit dă 300 și 18 sfinți părinți. Iară o s<fântă> Psaltire o <a>u rescumpărat dă la noi cu 5 florinți și au fostu a căzașul nostru [...] curatorii de la Boian Cristea, Flore, Barbu, George, Măcsim, Ion, Delea, Ion și popa Dăman și cu așezare noastră în anul 1772, meseța noimvrie, 4 zile. S-au dat dinainte s<fântului> săbor în [...] potrupop [...] popa Ion notariu, m. p. Theodoru Papp, cantoru Boianului” (*Antologhion*, Râmnic, 1745, cota CRV 401).

Conținutul însemnărilor indică, de asemenea, mijloacele prin care cărțile erau înstrăinate: furt, vânzare repetată, schimb, împrumut, zalogire, donații repetate, ascundere sau tăinuire:

„Această sf<â>ntă și dumnezeiască Evanghelie o u cumpărat anume Handra Pașcu [...] cu opt florinți pre sama sf<i>ntii besereci în Muereu, după aceie să le fii pomană loru și părinților. Și această sf<â>n<t>ă Eva<n>gheli<e> să nu o poată știmba, nici zelogu să o poată luo, și cine s-are afla să o schimbe sau să o fure să fie afurisit de tre<i> sute și optusprezece de părinți sfinți, pă<riniți> ce-<a>u fostu la Nichiie și să i să verse mațele ca lui Arie, necredinciosulu. Scris-am eu, popa Ioan de la Muereu, în ghebruarie, 6 zile, anii Domnului 1781” (*Evanghelie*, Blaj, 1776, cota CRV 132);

„Această carte o au cumpăratu anume Petca, Macoveiu, Simionu, Toaderu, Ilie, Onu, Gavrilă, Marcu, Toma, Flore, Vasile, Filimonu, Ana, Salomie, Marie, Ana, Ionu, Anuță, Gavrilă, Marie și a<u> datu pe acestu Aposto<l> [...] 8 florinți și l-au datu la besereca din Almașu și cine va fi preutu în Almașu să-i pominească acele suflete. Și cine o va fura și o va schimba sa<u> o a tăgădui de la acestu neamu de oameni să fie afurisit și proclitu și despărțitu de Dumnezeu, adecă afurisitu de 300 și 18 de părinți sfinți. Scris-am, <în> octomvre, în 30 de zile, anu 1771. Protupop Niculae de la Jimburu” (*Apostol*, Blaj, 1767, cota CRV 172).

„[...] <această> carte, Psaltire, când au fost nouo [...] o au dat și într-alt loc numit robul lui Dmnezău, anume Filip Alecsă, feciorul lui Filip Mathteiu, să-i fie pomană până la a șapte semântă. Deci, cine s-ar întâmpla a ceti pe această sf<â>ntă carte să facă bine și să pomenească, să zică să fie părtaș cu tot neamul la împărăție lui D<u>mneză<u> ce cerească. S-au dat la mine robul lui D<u>mnezeu și smer<i>t tuturor, anume Filip Athanasiie, vă leat 1751. Nici să poată nim<e> vinde sau să o schimbe, nici într-alte dătorii să o dea supt pedeapsa celor afurisanii celor 300 sute de părinți sfinți din Nichie și anathema să fie cine ar călca acesta zapis” (*Psaltire*, Râmnic, 1751, cota CRV 806);

„Acest Octoih l-am dat sfântei mănăstiri Iazerul ca să fie de treaba sfântei besearici, iar cine-l va înstreina de acolo să fie supt blestemul lui Dumnezeu și l-au dat chir Theodosie mitropolitul Ungrovlahiei la anul 7208, oct., 16 dni. Și l-au luat Ilarion, episcopul Râmnicului, și pentru aceasta a dat sfinția sa [...] acolo la Iazer. Iar după morte l-am dat nepotu<lui> meu, popei Dumitru, ca să mă pomenească. Iar cine s-are ispiti să-l ie dup<ă> morte noastră să fie supt blestemul a trei sute 18 sfinți părinți di la Nicheia. Hierul și piatra să putrezască, iar trupul aceluia să nu putrăzască în veaci și acest blestem să fie în capul aceluia. 7222. [...]” (*Octoih*, Buzău, 1700, cota CRV 1053);

„Marchie, în 9 dzile. Această facem în știre, cui să cuvine a ști, cum această sf<â>n-tă carte, Psaltire, o <a>u cumpărat Anuța, în 7 florinți, cupăratu-o-<a>u și o <a>u pus în besearica Finciului. Această sf<â>n-tă carte să fie acoloa, în besearica, pururea și nime să nu cugete întru mintea sa să o vânză au să o schimbe pe alta carte au să o ducă pre la altă besearici, să o ție ascunsă, fără de știrea neamului acestuia ce o au cumpărat. Cine o are purta în vrune [!] purtăturiu de-acealea, ce am scris înapoi, unul ca acela să fie anafimae [!] și să fie afurisit de 300 sute și 18 părinți sf<i>nție, carii au legat leagea catholică în Nichia și să i să verse mațele ca a lui Arie, necredinciosul. Și au mai cumpărat Todere Anuța un poter și un discos și le-au pusu în besearica Finciului. [...]” (*Psaltire*, Iași, 1743, cota CRV 629);

„Să <să> șt<ie> [...] <a>ceastă [...] ci să che<a>mă Învățătură hristianescă și este dreptă cumpărată di Ioan apod, diecon, și este dată la [...] pentru pomini să fii. Și cini s-au ispiti ca să o tăinuiască sau să o furi să fii afurisit di trii suti și optsprezece sfinți părinți, cari sânt în cetate Niichii și ce [...] șapt<e> soboară ale sfințior păr<inți>. Și am scris cu mână di lut și mâna va putrezi, iar sova să va pomini și am iscălit [...] la anul 1830, martie, 15” (*Învățături hristianescă*, Iași, 1823, cota CRV 1240);

„La v leat 1780, fev<ruarie>, 6 d<eni>, acest Ceaslov este a sfântei [...] și o am cumpărat [...] eu, cine ar fura-o sau ar tăgădui-o sa<u> ar du<ce-o> la alt loc, unul ca acela să fie blestemat [...] suptu [...] și să-l [...] cutr<emurul> cu [...] și [...] hieru și petra să putrezască, iar trupul lui să rămăie întreg [...] și Adam [?] 1894, februarie [...]” (*Ceaslov*, București, 1777, cota CRV 1100).

Autoritatea de care s-a bucurat în lumea creștină Sinodul I ecumenic de la Niceea, din anul 325, a făcut ca cei 318 episcopi care au participat să fie declarați sfinți, fiind considerați repere de statornicire a dreptei credințe în fața ereziilor. Frecvența cu care aceștia sunt invocați în alcătuirea blestemelor de proprietate ne conduce spre concluzia că scribii preluau, unii după alții, un formular tip al blestemelor, pe care îl respectau mai mult sau mai puțin. Acestui tipar i se alăturau blestemele în care sarcina de a pedepsi pe cei care înstrăinau cărțile îi era atribuită Fecioarei Maria, sfinților aleși ca patroni ai bisericilor unde erau donate cărțile, celor 12 apostoli, sfinților a căror activitate a avut un caracter justițiar etc. (Turc 1994a, b). Toate acestea sunt exemplificate din abundență în cercetarea de față.

Nu de puține ori scribii și copiiștii își luau libertatea de a se abate de la aceste tipare, întocmind blesteme, dând frâu liber imaginației. Redăm două însemnări dintre acestea:

„Această carte este a mea, Stan Popesc. Am cumpărat-o într-o jumătate <de> sfați. Să nu să ispitească cineva s-o fure, că o cunosc, și, mai întâi, că de va muri, acel nu va muri de moarte bună, ci va muri de moarte ce-i zic ciurma sau de holeră, și îl vor îngropa în pădure, fără popă, și va rămănea copiii lui săraci și muiere văduvă și feciorii lui vor muri de moarte năprasnică. Să deie Dumnezeu în ceasul care o fura-o să i să usuce mâinele și în vecii vecilor. Amin, Amin, Amin. 1843, iulie, 2. Stan Popesc” (*Paraclisul sfântului Haralambie*, Brașov, 1815, cota CRV 1200);

„Această carte, Pravelă de giudețe, am cumpărat-o de la Ioniță pisar în târgu, în Cernăuț, <cu> doi lei giomătate <ș>i s-au dat în zilele luminatului domnu Io Gligorie Ghica vo<ievo>d. Cine ar fura-o sau ar lua-o fără voie me să fie certat de Domnul Dumnezeu și or le ce giudeț ar merge să părăscă pe cineva sau pe dănsul să-l părăscă vruni, tot rușinat și certat de la tot giudețul să iasă și de la giudețul lui Hristos rușinat să iasă. V leat 7236, o<c>to<mbrie> 1”. Șerban Cantacuzion, baron (*Pravile împărățești*, Iași, 1646, cota CRV 55).

În formulele de blestem consacrate sunt întrebuințați termeni specifici, precum: *blestemat*, *anatema*, *afurisit*, *proclat*, *triclet*, *maranata*. De multe ori aceștia sunt utilizați simultan, fiind într-o sinonimie aproximativă, cu scopul de a intensifica frica de pedeapsă. Redăm o însemnare elocventă de acest gen:

„[...] svântă și a m[...] pre [...] carte, anume Mărgăritar sau Cuvinte de învățetură de multe feluri și forte de <fo>los sufletelor creștinești și potir cu discos, zvedele [?], pocrovețele, copie, antimis și lung acel falon, stihar, patrahir, naraclițe și poiasă am cumpărat eu, boieriu Vasilie, giurat ierașul de sus cu părinții miei, Toder <și> Nastafie, și cu soțul meu Fiica prestupiaște [?] 40 dăntre-a nostre direaptă agonisită și chieltuială și le-am <dat> în oriegie Marăiurășulu [!], în ierașul de sus, le-am închinat în satu, în Săcel, la besereca care din mila lui D<u>mnezeu și dănd darul Sfintei Troiță și dănd ustănița nostre s-au izidit, unde este hramul svântului arhanghiel Mihailă și Gavrilă, și le-am dat aceste sfinte odore se ne fie pomiană noe [!] și a tot rodul nostru în veci pe Hristos, pe mărădică și la ace sfinte beserecă, oare vlădică, oare preut sau diiacon, sau fieștece felu de rugător s-ar întâmpla să slujască să fie dator pre noi ca pre nește titori a acestui sfintu hram a pomeni totdeuna. Și cine s-ar afla sau de pizmă sau de altă ceva îndemnu diavolescu să ne lase nepomeniți să-i stăie de pârâșă Maica Precistă cu sfântu arhanghiel Mihailă și Gavrilă la înfricoșatu giudeți a lui Hristos, Amin. Ca să deie samă pântru ce cine s-ar afla om ca aciăla că această sfinte odoră să ne iaie sau să se fure sau se le schimbe, au tote, au dăntre-ânsele de la acestu sfântu hram se le mute din acesta loc cu viclenșigu, bățar d<o>mnul sau vlădică sau pătrupop sau preut sau arhidiiacon sau diiacon sau mirian sau bățar ce felu de om s-ar întâmpla să ne muzgătuiască în ceva rându cu vicleșugu să fie afurisit, anathema, trecliat și procliat, maranatha și blăstămat de Dumnezeu și de Maica Precistă și de 318 de oteți, cari au făcut săborul în Nichea și arhanghel Mihailă și Gavriilă, marii voievozi, unuie ca aceleie să-i fie pârâșă la înfricoșatul giudeț al lui Hristos. Amin. Și de noi, titorii, cari sântem mai sus scris încă unui ca acela să fie neiertat în veci. Amin, Amin, Amin. Și aceste sfinte odore s-au închinatu lui Dumnezeu și Maicii Pr<e>ciste și marilor văievozi Mihail și Gavrilă, în <vremea> craiului nostru Caroluș Șeftuș, și vlădic țerăei Ardeliului și Maramorășului și băbărnat țerăei fiindu Mărie Sa Corniș Jigmondu și fișpan oarmeghei Maromoroșului Mărie Sa Betlen Iojef de la Bătlen și vițeișpan Cebi pogan Iștvan de la Vrișmort și

notariș a oarmeghiei giupânu Săgădin ferăță [?] ierașului de sus, giurat boierul Vasilie, ierașul Cosoului, Iura Tămaș, ierașului Sighetului, Săplânțai Gabor, ierașului de jos, Naghiu Iridai Iștvan, pătrupop ierașului de sus, popa Timofi de la Moiseiu ierașului Cosoului, pătrupop Rădnic Vasilie, ierașului Sighetului, popa Mihai din Apșe, pătrupop ierașului de jos, popa Ivan dăn ier<așul> Drăguiești. Aii D<o>mnului 1725, luna lui mart., 26 de zile, ot săzdanie mira 7233. Scris în Săcel, în casa lui boieru Vasilie, giurat ierasului de sus. Preuții satului Grad popa Vasilie Burnar, popa Iuoan și diiacon Burnar Nicoare și Burnar Lupul. Eu, păcătოსul, încă mă rog tuturor cetitorilor a aceștii sfinte cărți se mă ierte de ce am greșit și sfințiilor vostre să fiți iertați de mine, amin, de milostivul D<u>mnezeu. Amin” (*Mărgăritare*, București, 1691, cota 943).

Acestor termeni li se adaugă *mannta nuzia*⁶ și *să să sodomească*, ambele forme întâlnite, în fondul cercetat, o singură dată în însemnările de mai sus.

Însemnările de blestem erau scrise de copiiști, de dascăli, de preoți, de dieci, într-un cuvânt de cunoscătorii scrisului, fără a avea, întotdeauna, o autoritate în acest sens, aceasta în virtutea unei practici moștenite, îndeplinind, astfel, dorința proprietarilor de a-și proteja cărțile:

„Anii Domnului 1762. Să să știi că această carte o <a>u cumpărat Iignat Măriiane ca să-i fie poman<ă> împreună cu soțu-său Mărie, fata lui Nuțului, și o <a>u cu<m>părat de la Ion, ficioru lui popa Costin din Ripa de Gios, drept 14 vonași și ou îngistrat feciorilor dumisale. De nu o ar pute stăpâni să rămâie fâteloru a nepoților dumisale au cui ar rămâne din ghița dumisale. Dară cine o aru fura să fie afurisite de trii sute și 18 de părinți sfinți din Nichiia. Scris-am eu, popa Ion Lazar din Stupini, cu poro<n>ca cui o u cu<m>păratu, a lui Ignat Măriien, cum că el o u cu<m>păratu, Dumnezeu într-agiutoru i-au stat. [...]” (*Evanghelie*, București, 1760, cota CRV 1354);

„Aceasta să să știe că uo cu<m>părat Lungu Teodor [...] cu [...] 17 florinți și o au dat lui popa Ion din Bociu [...] moștenire și atunci, cându o cumpărat, au fostu prutupu<p> ișipetoru Gheorghii din varmeghie Clusului, v leat 1750, oct<ombrie>, 4. <S>cris-<a>m eu, popa S<i>mion din Morlaca, în lun<a> lui martie, întie zi, Evădochiie. Cin<e> să va afla să o vâ<n>ză de <a>ci nainte pă ban<i> si fi<e> afurisitu. Scris-a<m> eu, Gavrilu din Ciuce. Aminu” (*Cazanii*, Râmnic, 1748, cota CRV 620).

„Această sfântă Evanghelie o au cumpărat-o dumnealui coratorul din Jioajul de Sus, anumit dumnealui Repede Gligore, cu bani buni și direpți 30 de [...] pe sama sfintei bisearici a hra<mu>lui Preasf<i>nteii Născătoare de D<u>mnezeu din satul mai sus numit, fiind preoți și parohi popa Chiril Popovici paroh, al 2-lea Matei [...] paroh și s-au dat de poman<ă> [...] supt afurisanie și blestem, cin<e> s-a <is>piti a o strămuta din loc [...] [...]tă cutrămurul lui Cain și [...] și să rămăi supt afuris[...] [...] 318 s<fînți> părinți. S-au scris de [...] mai sus numiți Chiril Popovici. Mărturie eu [...] Mathei [...] Muntean [...], paroh [...]” (*Evanghelie*, Snagov, 1697, cota CRV 1009);

„Această sfântă carte, anume Triod, l-au cumpăratu Durde Mihai pomană sfintii besereci Almașului în puterea sa pentru sufletul lui și pomenire a tot neamului său. Cine s-ar întâmpla să o fure sau să o mute de aici, de unde-i neamul lui, să fie afurisit de sfinți părinți. Scris-am eu, Ioan Dascal, în 1780, 1780 d<in> Almașu Mare, fiindu de față și Danil Costan, nepotul său” (*Triod*, Râmnic, 1761, cota CRV 399);

⁶ A se înțelege *μαντανουσια*.

„[...] Gligor Moglan din V<a>lea Jidanului am cumpărat acest Ohtoih, cu 10 zloți, și l-am dat pentru sufletele noast<re> pomană sfintei bisericicii din Valea Jidanului, iar cine ar îndrăzni a-l strămuta sau a-l lua de la sfânta biserică să fie afurisât și blăstămat cu bunăvoința părintelui, <a> popii Ghe<o>rghie Popovici din [...] care s-a făcut în anul 1819, înaintea a tot săboru și înaintea cinstului dom<n> protupop al săborului, în eparhia Sipizului” (*Octoih*, Blaj, 1770, cota CRV 93);

„Această sfântă și dumnezeiască carte iaste a lui Tode Gavrilă din Calata Mare și să dă pă sama beserecii din Sicrai [?], nime să nu o iaie din beserecă, ce să ste acolo și cine va s<lu>ji pă această d<u>mnezăiască carte <să pomenească> aceste suflete: Gavrilă, Simină, Ghiorghie, Ion, Văsilie, Mihailă [...] beserecă den Săcrai, iară cine o va [...] afurisu de 318 s<fînți> părinți [...] știre în Călata Mare [...]. Scris-am eu, pop [...], fiindu văr cu Tode Gavrilă. Anu 1791” (*Liturghie*, Blaj, 1775, cota CRV 476);

„Această sfântă carte sau Apostol l-au cumpărat Andărcău Thoma din Satmar lăcuior, cu zece zloți și 20 de crăitari, și o au dat pre sama sfinti beserecii de Satmar întru jerfă și pomenire rodului său, ca nicicum să nu să înstreineze de la sfinta beserecă de Satmariu supt anathema sfinților părinți de la Nicheia. Die 1^a ob. Anno 1803. Thoma Andărcu, lăcuioriu din Sătmariu” (*Apostol*, Blaj, 1802, cota CRV 630);

„Această carte s-au dăruit de mine, păcătosul, cel jos iscălit, prin însemnarea cuvioasei maicei [...] monahia și cine o va înstreina din lăcașul preasfintei [...] să aibă [...]. 1818, apr<ilie> Filaret ierod<iacon> Coziei” (*Cel mic și cel mare îngeresc chip*, Mănăstirea Neamț, 1815, cota CRV 814);

„Să să știe că acest Molitevnice este a sfintii bisereci a Agrișului, care va rămâne la mai sus numitul sat și bisericii, ca nimene să nu îndrăznească a-l înstreina, fără de știrea mai marilor bisereci sumpt afurisaniiia celor 318 de părinți sfinți ce au fost la săborul de la Nicheia, care zapis s-au scris prin mâna mea, popa Iacov Copil, m. p., paroh neunit, ruha Agriș, anul 1795, noiembrie, 2 zile” (*Molitevnice*, Râmnic, 1747, cota CRV 479);

„Această sfântă și dumnezeiască carte, ce să cheamă Evanghelie, care este sânțură grăită de gura Domnului nostru Isus Hristos, iar cine s-ar ispiti car<e>cumva ca să o înstrăineze dintru sfânta măn<ăstire> să fie suptu blestemul celor 318 sfinți părinți ce s-au adunat la întâiul sobor în cetatea Nicheii. Și a<m> scris eu, Ioan, diac” (*Evanghelie*, București, 1682, cota CRV 1029);

„Acest Theologhion este a dumisali Dumitrachi Min<te>anu. Cine să va afla să-l furi să fie afurisi<t>. D. Minteani, m. pr. 1861” (Ioannes Damascenus, *Descoperire cu amăruntul a pravoslavnicei credințe*, Iași, 1806, CRV 1164);

„Această carte este a me, dăruită de dohovnicul meu, părinte Gheronti, ieromonah din sfântă Mănăstire Neamțului. Deci cel ce o va fura sau o va înstreinasă nu-l ierte D<u>mnezău de păcatul său. Și pentru mai bună întăritură am încredințat-o cu a me iscălitură. Dumitrache Costinescu” (Dimitrie Cantemir, *Scrisoarea Moldovei*, Mănăstirea Neamțului, 1825, cota CRV 1245).

Datorită conținutul religios al cărților și destinației lor, blestemele de proprietate au jucat un rol important în mentalul colectiv, care a identificat furtul tipăriturilor liturgice cu un sacrilegiu, urmat de o pedeapsă divină (Rișcuța 1997, p. 228–238). Blestemele aveau rolul de a descuraja prin înfricoșare pe cei care doreau să își însu-

șească cartea pe nedrept. Proprietățile succesive ale unor tipărituri arată că interdicțiile, oricât de înfricoșătoare ar fi fost, și-au atins doar în parte scopul pentru care au fost scrise. Există situații în care pe un exemplar se întâlnesc două sau mai multe blesteme de proprietate, ceea ce indică faptul că acestea erau receptate diferit sau chiar erau ignorate. La fel, existau cazuri în care blestemul devenea inactiv, deoarece cei care furau cărțile le restituiau între timp proprietarului.

Prezența blestemelor de proprietate atestă, în fond, valoarea care se atribuia cărților de către cei care le achiziționau. Dincolo de nevoia de câștig a celor care revindeau cărțile, trebuie văzută nevoia imperioasă de cultură a celor care le cumpărau, iar intensa circulație a vechilor noastre tipărituri demonstrează din plin acest fenomen.

Analizate în detaliu, blestemele de proprietate lămuresc multe dintre întrebările care se ridică în legătură cu furtul cărților. Enumerăm pe cele mai importante dintre acestea: De ce se furau cărțile? Cine erau hoții de cărți? Care erau mijloacele de înstrăinare a produselor tipografice? De ce au apărut blestemele de proprietate ale cărților? S-a constituit o anumită tipologie a blestemelor? Cine era îndreptățit să scrie aceste blesteme? Ce efecte au produs blestemele de proprietate? Un răspuns la aceste întrebări ni-l poate oferi, în mod generos, numărul mare de însemnări prezentate în cercetarea de față.

Înstrăinarea cărților este o problemă mult mai complexă decât pare la prima vedere, deoarece atrage după sine aspecte referitoare la circulația tipăriturilor, la prețul de vânzare, la categoriile de proprietari, la rolul social, cultural și economic pe care acestea îl aveau în societatea românească.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Bacâru 1968 = Livia Bacâru, *Ex-librisul românesc cu blestem*, în „Revista bibliotecilor”, XXI, 1968, nr. 5, 1968, p. 280–282.
- Dudaș 1987 = Florian Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare*, București, Editura Sport-Turism, 1987.
- Mazilu 2001 = Dan Horia Mazilu, *O istorie a blestemului*, București, Editura Polirom, 2001.
- Rișcuța 1997 = Cătălin Rișcuța, *Blestemul ca mentalitate populară, reflectată în însemnările manuscrise de pe cărțile românești vechi*, în „Corviniana. Acta Musei Corviniensis”, III, 1997, nr. 3, p. 227–238.
- Turc 1994a = Corina Turc, *Interdicția de înstrăinare a cărții românești prin blesteme în secolele XVII–XVIII*, în „Caietele David Prodan”. Revistă editată de Asociația istoricilor din Transilvania și Banat, I, 1994, nr. 1, p. 72–77 (Cluj-Napoca, Casa de editură Dokia).
- Turc 1994b = Corina Turc, *Furtul de cărți în Țările Române în secolele VXII–XVIII*, în *Studii de istorie a Transilvaniei. Specific regional și deschidere europeană*. Volum coordonat de Sorin Mitu și Florin Gogăltan, editat de Asociația Istoricilor din Transilvania și Banat, Cluj-Napoca, 1994, p. 139–144.
- Urs 2011 = Otilia Urs, *Catalogul cărții românești vechi din Biblioteca Academiei Române Filiala Cluj-Napoca*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.

CURSES IN OLD ROMANIAN BOOKS

(Abstract)

The present study approaches the marginal notes regarding curses on ownership that have been discovered inside Old Romanian Books at the Library of the Romanian Academy in Cluj-Napoca.

The study displays and analyses these curses on ownership taken from the considered fund. Thus, their role within communities and among owners of such printed materials, has been identified. Moreover, we have determined the causes that had generated those curses, as well as the specific terminology and its parallel usage.

Cuvinte-cheie: *însemnări marginale, carte românească veche, blesteme de proprietate, terminologia blestemului.*

Keywords: *marginal notes, Old Romanian Book, curses on ownership, curse terminology.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”
Cluj-Napoca, str. Emil Racoviță, 21
adelaelai@yahoo.com*